

A kiállítás mellékleteként állítottam össze ezt a tanulmányt, melynek alapjául a korabeli helyi és környékbeli újságok írásai szolgáltak. A felsorolt újságok másolatban megtalálhatók a Rákosmenti Helytörténeti Gyűjteményben. Kiegészítésképpen használtam fel Huzlicska Károly visszaemlékezéseit valamint saját levéltári gyűjtésem eredményeit. A tanulmányban szereplő újságok megjelenésük időrendjében:

Rákoskeresztúr és vidéke 1903-1904

Rákosvidéki hírlap 1910 – 1916

Rákosliget 1914

Cinkota és környéke 1911 – 1918

Budapest és környéke 1918 – 1919

Rákosi szántó 1922 – 1938

Gödöllői hírlap 1928 – 1944

Rákosi Hírlap 1939 – 1940

Néhány szó Rákosliget kialakulásáról. A Kereskedelemügyi Minisztérium megbízásából Fackh Károly minisztériumi tanácsos 1896. december 12-én a Magyarországi Szociáldemokrata Párt Budapest, Dob u 12. alatti párhelyiségében megalakította a Munkás Otthon Szövetkezetet mintegy 60 taggal. Az 1000 ház felépítéséhez szükséges területet a Szövetkezet egy év múlva 25 000 koronáért megvette Fuchs Ignác rákoskeresztúri vállalkozótól. A Népszava 1898 folyamán rendszeresen tagtoborzó elhívást közölt német és magyar nyelven. Ennek eredményeként 1899 májusában már 354 tagja volt a szövetkezetnek. Végre beindult a munka. A rákoskeresztúri vasútállomás kiterő vágányára érkezett a téglá a Drachse téglagyárból, a fekete cserép az óbudai téglagyárból, ablakok és ajtók Sielber Antal gyárából, csövezetékek Oetl öntödéből. A vasútállomásról a keresztúri gazdák lovas kocsikon szállították tovább az építőanyagokat a helyszínre. Sóder és homok néhány ásonyomnyira volt a felszín alatt egész Rákosliget területén, ezért ástak ki a mai Hősök terén egy óriási gödröt, aminek az eltüntetése aztán évekig is tartott.

Néhány hónap múlva megtörtént a boldog honfoglalás. Az 1899. október 19-i telekkönyvi végzésben 236 személy szerepel, november 25-én újabb 54 ember kapta meg sorsolással új lakását. Mindezért 26 éven keresztül évi 160 koronát kellett fizetni, majd a ház átment magántulajdonba. 1900. január 26-án került sor a vízvezeték átadására, a márciusi felülvizsgálat is mindent rendben talált.

A mindennapi élet beindulásához természetesen hozzátartozott a beköltözők hitéletének megszervezése is. A „honfoglalók” zöme római katolikus volt, de sok evangélikus, református és izraelita család is költözött a Munkás Otthon telepre. A *Rákoskeresztúr és vidéke* 1903. december 1-jei számában olvashatjuk, hogy mintegy 300 katolikus család él már 4 éve a telepen, az elmúlt nyár folyamán templomépítő bizottságot hoztak létre. Az egyházi és állami szervek jóváhagyták az adománygyűjtő szervezetet, mely az újságon keresztül is felhívja a hívők figyelmét az adakozásra. A bizottság világi védnöke dr. Wlasits Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, egyházi védnök Csáky Károly váci püspök. Tiszteletbeli elnök Matejka Vilmos esperes, rákoscsabai pap, a bizottság tagjai többek között: Buda Jenő, Kreisel Alajos, Rédei Imre, Pzya N. László.

November 29-én a bizottság egy küldöttséggel felkereste Fuchs Ignác rákoskeresztúri nagybirtokost – tőle vette meg a Szövetkezet a telep területét – és ismertették vele a bizottság célját. A megkezdett országos gyűjtés első adományozója Fuchs Ignác volt, aki 200 koronát utaltatott át a bizottság csekkszámájára.

A katolikus hívőknek több évig kellett még várniuk, amíg templomuk elkészült. Ezt természetesen tudta mindenki. Ezért áthidaló megoldásként az egyház és a rákosligeti iskolaszék beleegyezésével az új emeletes elemi iskola egyik földszinti tantermében alakítottak ki egy imatermet. A helyiségben a katedra helyére egy kis faragott, összecusukható oltárt készített Smith János budapesti oltárkészítő mester. Az oltár az oktatás idején csuklós deszkafallal volt elkerítve. Az oltárral szemben a falnál egy kölcsönként harmónium állt, melyen a zenetanár játszott az istentiszteletek alkalmával. Ezt a kis „kápolnát” 1903. október 14-én áldotta meg a pap, ezen a napon volt itt az első szentmise. A miséket 1909-ig Pestről felkért papok tartották, majd 1914-ig Lakatos esperes plébános rendelkezésére a csabai papok celebráltak. A telepiek a váci püspökséghez, ezen belül a rákoscsabai egyházközséghez tartoztak. A plébánia hivatala XIII. utca elején egy szövetkezeti házban működött (ma is itt van) 1904-ben a Munkás Otthon telep önálló hitközséggé alakult. Az első házasságot 1904. július 9. Burger Ferenc és Vinkle Etel kötötte a kis imateremben. (Burger az elemi iskola tanára volt)

A már idézett helyi lap 1904. január 10-i dátummal közli a gyűjtés addigi eredményeit. 216 koronát az oltár beszerzésére, 157 koronát a harmónium vásárlására, a templom építésére 826 koronát adakoztak a nem helybeliek. Az telepiek számukra adományleveleket bocsátott ki a bizottság s az így összegyűlt pénz 1914 korona volt. Néhány adományozó: Pesti Magyar kereskedelmi Bank 200 K, Rédei Imre 24 K, Lehecka János 100 K, Soukup Terézia 50 K, Breitfeld Alajos 100 K, Komár Lajos 32 K, Fehér Kálmán 50 K, Führinger Antal 25 K. A következő hónapban folytatódott az adakozás, Visontay Gyula 30 koronát, Majnik Ferenc 120 koronát, Hauck Gábor 60 koronát, Mosch Béla 200 koronát adott. Még a Ganz gyárba is küldött a bizottság gyűjtő íveket, a művezetőnek senki sem mert ellent mondani. A lap szerkesztősége ezt elhibázott lépésnek tartotta, „a mostani silány kereseti viszonyok közt éppen a munkásokhoz fordulni adományért, holott van az országban elég vagyonos, vallásos ember.”

1904. május 8-án a katolikus egyházközség alakuló ülést tartott az iskolai termében Matejka Vilmos és Gallovics Győző vezetésével. Ekkor alakult önálló hitközséggé a ligeti katolikuság és 50 tagú bizottságot választottak, melynek egyik fele a templomépítés ügyeit intézi majd, a másik 25 fő az egyházközségi ügyeket viszi. Ugyanebből a számból értesülhetünk arról, hogy Bacsó Endréné Mezőkövesden volt gyűjtő úton, melynek eredménye 117 korona lett. Június 26-án az immár önálló hitközség megválasztotta tisztikarát. Világi elnök: Hubert Rezső, pénztáros ismét Gyurcsovics Mihály lett. Az építési ügyek alelnöke Breitfeld Alajos, a hitközségi ügyek alelnöke Lehecka János lett. Gallovics plébános javaslatára gyűjtést kezdenek egy harangra is. Néhány adakozó: Oberle János, Pohl Rezső, Ruby Lipót, Klampfer Károlyné 1 – 1 koronát adtak

Vannak azért gondok is. Masztics József kántort nem szívelik a katolikusok sértő, goromba magatartása miatt. Október 8-án 10 fős küldöttség járt Vácon a püspöknél és 200 személy által aláírt kérvényt adtak át a kántor sürgős elmozdítását kérve. A püspök vizsgálatoz ígért. A kérvényből az is kiderült: „...Masztics urat hasonló magaviseletéért korábbi állásából a hívek erőszakkal távolították el.”

1909-ben betelt a telep első temetője, mely Cinkota határában volt. A következő temető helyét már a településhez közelebb eső helyen jelölték ki. Ugyanakkor megszűnt a háznál történő ravatalozás, Rákosligeten vált a környéken először kötelezővé a temetői ravatalozó használata.

1910 és 1916 között elsősorban a *Rákosvidéki hírlap* számaiból szerezhetünk tudomást a hitélet eseményeiről. Június 12-én újjászervezték a templomépítő bizottságot, új tisztikart választottak. Az új elnök Fáber Lipót, alelnök Marossy Zoltán lett, a régi vezetésből csak Pyza M. László maradt meg. A tisztikart és választmányt a váci püspök megerősítette

funkciójában, majd július 17-én letették az esküt. Az ünnepi misét dr. Lakatos Kálmán plébános tartotta.

December 3-án a Bizottság a Jótékonycélú Női Asztaltársasággal karöltve hangversenyt rendezett a Sport Klub épületében (ma Gózon színház). A teljes bevétel a templomépítési alapba került. A hangverseny szereplői voltak többek között Schmidt Böske, Fáber Józsa, Burghardt Margit. Közben a bizottság a leendő paplak számára megvették a Fackh tér 16. számú házat. A templom számára már korábban is ezen a téren jelölt ki helyet a Munkás Otthon Szövetkezet. Most annyi változás történt, hogy a telek nem a Főút tengelyébe lesz, hanem a XII utca tengelyébe kerül majd.. A községi közgyűlés elfogadta a kérést. Fackh Károlynak akartak emléket állítani akkor, amikor a felépülő templomot Borromei Szent Károlynak ajánlották. (Amikor a templom elkészült az oltárképet Szent Károlyról Széchi Gyula rákosligeti festőművész festette meg) Ez alkalomból december 4-én volt az első Károly napi búcsú Ligeten.

1911. február 5-én ismét műkedvelői előadásra került sor a templom javára. A húsvét közeledtére Wandra Lajosné gyűjtést indított templomi zászlóra. A összegyűlt 205 koronában a nem katolikus adományozók pénze is benne volt. „Ebből – azt hisszük – bátran következtethetünk községünk lakóinak kölcsönös felekezeti türelmességére.” –írta a hírszerkesztő

1911. október 8. és 22. között a katolikus közönség 3 egyesületet alakított. Október 8-án alakult meg a Katolikus Nővédő Egyesület és a Katolikus Leányegyesület, majd 22-én jött létre az „Oltár egyesület”. A Nővédő egyesület elnöke Mosch Béláné, jegyzője Gabrovitz Emilné lett, a megalakuló Nővédő egyesület patronálásában szervezik már a leányegyesületet is, melybe 12 – 25 év közötti „hajadonok jelentkezhetnek a szentmise után”. A Leányegyesület elnöke Seidl Mariska, titkára Etter Juci, jegyzője Fáber Józsa lettek. A megalakult Katolikus Leányegyesület bemutatkozásul december 3-án jól sikerült Mikulás ünnepélyt szerveztek a Polgári Körben a ligeti gyerekek számára

1912. február 10-én a Katholikus Leányegylet estélyt rendezett, melynek nagy sikere volt. A Katholikus Nővédő Egyesület márciusban megkezdte a húsvéti ünnepekre való elkészülést. Templom nem lévén, a szent sírt az elemi iskolai kápolnában rendezték be. Dekorálásában a hívek cserepes virágokat hoztak. Az Egyesület tisztikara – Triltsch Antalné, Polgár Ferencné és Wandra Lajosné – felkeresték Kraft Gyuláné alapító tagot, aki felajánlott 5000 koronát a templom építésére, majd a kész templomba 2 sor padot és egy gyóntatószéket fog beállíttatni saját költségén.

A most olvasható kis hírrel családomnak állítok emléket, remélem elnézi ezt nekem a kedves olvasó. 1912. december 1. „Esküvő. Török Sárika, Török Antal rákosligeti építész kedves leánya, ma d.e. 10 órakor esküszik a rákosligeti róm. kath. kápolnában Hornung Béla váci kávéház tulajdonossal. Tartós boldogságot az ifjú párnak!” Török Antal a dédapám volt, legidősebb lánya Török Irén, a nagyanyám. Az ő egykori házában lakom ma is Rákosligeten. Sári néni férje később „Hargitai”-ra magyarosította nevét, a IV. utcában laktak. Egyik fiúk – hargitai Gusztáv – néhány éve hunyt el, a Gózon utca és XIII. utca sarkán lakott.

1913 őszén jelentős döntés következett be a ligeti templomépítés ügyében. A váci püspök dr. Lakatos Kálmán esperes plébánosnak írt rövid levelét közölte az újság is.

Ime. 4929/1913 sz.d.a.J.Kr.

Nagyon tisztelendő Helyettes –Esperes, Plébános Úr!

A Rákosligeten építendő templom tervét és költségvetését...alatt visszahajlítom azzal, hogy azokat a további intézkedésekhez alapul elfogadhatónak ítélem. A magam részéről hajlandó vagyok a jövő 1914 év folyamán ötezer (5000) korona segélylyel járulni rákosligeti híveim dicséretes törekvéseinek támogatására de elvárom, hogy a többi templomépítési költségekről saját hatáskörükben gondoskodjanak. Egyébként Nagyon tisztelendőséged buzgó imáiba ajánlottan maradok

Vác, 1913. évi okt. hó 18-án Károly Emánuel püspök.”

November 5-én a Leányegyesület nagyszerű teaestélyt szervezett, túlfizetésekkel növelték az egyesület vagyonát többek között Lautner Gyula, Lang Károly, Ribarich Rezső

1914, még béke van. A kultuszminiszter április 22-én hozzájárult ahhoz, hogy a ligeti egyházközség a vallás alapból 15 000 korona templomépítési segélyt kapjon. És végre eljött a nagy nap! 1914. május 1-jén fényes egyházi szertartása mellett a község valamennyi vezetője, valamint a hívők jelenlétében lerakták a templom alapkövét. Ünnepi beszédet dr. Lakatos Kálmán mondott, melyben köszönetet mondott mindenkinek, aki egy évtizeden keresztül dolgozott azért, hogy Rákosligen felépülhessen a katolikus templom. Július 1-jén Sztanek Pál építésszel az egyházközség megkötötte a szerződést a templom építésére vonatkozóan.. Az építkezés 40 000 koronába fog kerülni, ahogy az egyházi hatóságok is jóváhagyják a szerződést, máris kezdődik az építkezés. Sztanek szívügyének tekintette az építkezést, állandóan ott volt mindenütt, hogy ne legyen semmi fennakadás a munkálatok során. Még ebben az évben tető alá kerül, 1915. július 15.-re befejezik a munkálatokat. Kraft Gyuláné a korábbi 5000 koronás adományát még 1000 koronával megnövelte. Közben kitört az I. világháború, de a lap szeptember 13-i száma írja: „A helybeli katolikus templom építése szépen halad.” Novemberre már a fedélszéket is felrakták, 23-án a hívők adományaiból készült 95 kilós vaskeresztet is felhúzták a toronyba.

1915. február 2-án foglalta el állását az új katolikus plébánián az első önálló rákosligeti lelkész, Dr. Hillebrand Mór. (1875-ben született Pozsonyban. Családja a XIX. század elején került ide Németországból 1960-ban halt meg Rákosligen) Júniusában a katolikus Leányegyesület az elesett katonák özvegyei és árvái javára szervezett jótékony célú estet. Augusztus 15-én történt meg a templom ünnepélyes felavatása. Várszegi Béla prelátus kanonok szentelte fel a templomot és osztott áldást a hívőkre. Az ünnepi misén ismét dr. Lakatos Kálmán mondta a szentbeszédet, a misét az új pap celebrálta.. A kísérő zenét az első karnagy Vándor Kálmán (civilben a Holland Életbiztosító igazgatója) dirigálta. Az ünnepségre érkezőket már a vasútállomásnál várta Vándor Kálmán, Ürge Lajos és Fáber Lipót. Iskolások álltak sorfalat a zöld lombokkal díszített Főuton az állomástól a templomig.. Ezután díszbéd volt a Polgári Kör épületében, majd délután kultúrműsor a Sport Klub nagytermében. Végül álljon itt néhány sor az eseményeket gyerekként átélő visszaemlékező, Huzlicska Károly írásából. „Akik mindent elveszítettek csak a hitük maradt meg. A felavató ünnepség alkalmával, mialatt kihallatszott a templomból a hívők elmagasztaló éneke s Lakatos K. kerületi esperes plébános Isten áldását kérte az építményre, a bejárat ajtóval szemben a túloldalon lévő országúti kereszt talpazatán, melynek fekete bronz Krisztus képét a nap fényes sugarai ragyogták be, egy magába roskadt, megtört, elhagyatott öregasszony ült, ölében a könyvek – könyve a kopottas bibliás imakönyv volt, s csonttá fogyott reszkető ujjaiával az olvas borsó nagyságú szemeit morzsolgatta, miközben magába méjédvé a sors csapásaira emlékezett vissza. Ő a szegények szegénye, a kolduló Borka néni volt. Ma Ő is ünnepelt (hiszen a jámbor koldusok hozzátartoztak a templomhoz) istenházát avatták. Idősebb házaspár állt meg előtte, s megsajnálta s néhány fillért nyújtottak felébe – nem fogadta el – elfordította arcát, hogy ne lássák kiszáradt ráncos arcbőrére kicsordult könnyeit.”

Októberben Vándor Kálmán vezetésével a felállítandó orgona javára hangversenyt rendeztek a Polgári Körben 1916 októberében meg is rendelték az orgonát és még egy nagy harangot. Az év végén, december 31-én lemondott kántori megbízásáról Masztich János. Helyér Dobrovits (később Dévényi) Dezső helybeli tanítót választották meg kántornak. A templomépítési bizottság is befejezte sok éven át tartó munkáját. Ez alkalomból az ünnepi misén Hillebrand plébános úr mondott köszönetet a bizottságban részvevő valamennyi tagnak áldozatos munkájukért.

1917-ben a Növédő egyesület februárban művészetet rendezett, a felülfizetéseket a templom céljaira fordították. Köszönet érte többek között bogáti Hajdú Imrénének, Szattinger Viktornak, Elsner Gusztávnének, Wirker Jánosnak, Maderspach Ferecnek.

1918-bankészültek el a templom festett üvegablakai. Legtöbbjüket Palka József üvegfestő készítette. Valamennyi ablak a hívők adományaként került a helyére.

1919. február 2-án alakult meg az egyházközség képviselőtestülete. Az egyházi tanács részéről Maderspach Ferenc, a testület részéről Wandra Lajos lettek az elnökök. Jegyző a tanács részéről Dr. Heindl Gyula lett, a testület részéről Felber Dezső. A kommün leverése után Ürge Károly és felesége – a katolikus egyház egyik legnagyobb mecénásai – a templommal szemben egy kőből faragott keresztet állítottak fel a vesztes háború emlékére. November 15-én pedig Vándor Kálmán megalakította a környék legnívósabb templomi ének és zenekarát.

1920. november 11-én írta a következő hírt a *Rákosvidéki új nemzedék* című regionális lap. Vasárnap, november 7-én volt Rákosligeten Hillebrand Móric installációja. A szertartást Várady prelátus végezte. Hillebrand már évek óta lelkipásztora a rákosligeti katolikusoknak.

1921-ben a váci püspök meglátogatta a rákosligeti plébániát és misét is celebrált. Ünnepeyes külsőségek között tartotta meg az első bérmlást.

A *Rákosi szántó* 1922 augusztusában beszámolt arról, hogy a Stremet család és dr. Révay Ferenc három harangot adományozott a katolikus egyháznak. A harangok felszentelése augusztus 15-én, kedden történt a Fackh téren, hatalmas közönség előtt. Előző nap, Hillebrand plébános felhívására a hívek tömege a község határáig ment a harangok elé. A felszenteléskor az ünnepi beszédet Frey Ferenc a gimnázium igazgatója mondta. „A fényes papi szertartás után a harangokat a toronyba húzták fel az ünneplő közönség harsány éljenzése között.” – fejezte be a cikk írója tudósítását.

1925 - ben esperesi rangra emelték Hillebrand Móric községi plébánost, aki évek során mellékoltárral és szobrok állításával szépítette a templomot.

1930. november 16. a Föderatio Americana Nemorosa Rákosligeten tartotta Szent Imre ünnepségét. A szentmise keretében avatták fel a korporáció által adományozott Szent Imre szobrot. Utána Frey Ferenc, a korporáció priorja nyitotta meg az ünnepséget a Polgári Körben. A kulturális műsorból a *Gödöllői hírlap* cikkszerzője kiemelt ifj. Perényi Rudolf, Szabó Ilonka, ifj. Gregor József produkcióit.

Az 1930-as népszámlálási adatok szerint Rákosliget lakosságának felekezeti megoszlása a következő képet adja: római katolikus 2146, görög katolikus 26, református 389, ágostai evangélikus 266, görög keleti 13, izraelita 265, egyéb 7.

1935-ben működött katolikus egyesületek: Katolikus Növédő Egyesület, Katolikus leányegyesület, Americana Corporation Nemorosa,

1940. decemberében ünnepelték meg a Katolikus Növédő Egyesület és a Patrona Hungariae leánykongregáció szervezésében a templom felépítésének negyed százados évfordulóját.

1942. június 25-én tartotta gyémántmiséjét Doboczky Gábor egri egyházmegyei nyugalmazott plébános a ligeti templomban. A hivatalos kiküldötteken kívül a rákosligeti hívek is nagy számban jelentek meg a templomban.

1947-ben létezett még a Crédo Egyesület, egyházi vezetője dr. Babócsa Endre plébános, világi elnöke pedig Tobler János volt. Ugyancsak Babócsa volt az ügyvezető elnöke a Katolikus Körnek is

Létszámukat tekintve a „második” felekezet a református egyház volt. A Munkás Otthon telepen 1903. február 22-én alakult meg a református egyházközség. A megalakult leányegyház a rákoscsabai református anyaegyházhoz tartozott, de még ebben az évben elszakadt onnan és a Mátyásföldön lévő gyülekezettel alkottak missziós kört. Ez sem volt hosszú életű, rövidesen a Budapest, Kálvin téri egyházközség felügyelete és védnöksége alá helyezték magukat Végül is a ligeti és kereszttéri hívők innen is leváltak és missziós egyházat hoztak létre 1903. augusztus 30-án. Az istentiszteleteket az elemi iskolában tartották ők is, mert még nem volt templomuk. Az első anyakönyvi bejegyzés 1903 karácsonya, december 25. amikor egy kisfiú megkeresztelését jegyezték be.

A XV. utca sarkán lévő 480 négyszögöles telken egy kis kápolna állt, mely 1904. július 15-én került a reformátusok tulajdonába. Az ott felépült harangláb bogáti Hajdú Imre és felesége gyűjtéséből és közadakozásból épült fel 1908. május 31-én, majd a következő évben lett körül kerítve.

1910. július 2-án a református egyház gondnoksága jól sikerült estélyt rendezett a Polgári Körben. A műsort Kováts Elek főgondnok köszönte meg, majd reggelig tartó tánc következett.

A következő évben május 25. - re majálist szervezett a Gondnokság, melyre a *Rákoslvidéki hírlapon* keresztül hívja meg a község lakosságát. Június 29-én Mády Lajos a pesti református egyházmegye esperese tartotta évi rendes látogatását a ligeti egyházban. A presbiterek már a z állomáson várták az esperest, majd az imateremben megtartották a presbiteri gyűlést, ahol Mády esperes mindent rendben talált. A résztvevőket ezután Kováts Elek főgondnok vendégelte meg. Október 1-jén a rákosligeti református egyházrész presbitériuma védőasszonya és családja tiszteletére bankettet rendezett a Sport Klubban Szívesen invitálták a más felekezeti jóbáratokat is.

A közadakozások és adományok végül eredményre vezettek. 1910-ben felépült a paplak és az imaház, a felszentelés november 6-án történt. Az ünnepséget Kováts Elek beszédje nyitotta meg. A főgondnok röviden vázolta az egyház elmúlt 10 évének történetét, majd az ünnep végén átadta Bárdy Pál esperesnek a templomot, bevezette őt az Úr asztalához. Elsőként két kisgyereket kereszteltek meg. Délután fél kettőkor bankett volt a Sport klub épületében, majd irodalmi és zenei műsor következett. Az átadás emlékét ma is emléktábla őrzi a templomban.

A lap 1912. október 13-i számából egy rövid hír: A rákosligeti ág. hitv. ev. Fiókegyház ma délután 3 ½ órakor (fél három DA.) a református imaházban /XV. utca/ tartandó isteni tiszteletén az egyházi beszédet Bezzegh Sámuel bányakerületi püspöki titkár fogja tartani.” A reformáció emlékűnnepét 1912. október 31-én együtt rendezte a református és evangélikus egyház szintén a Sport Klub helyiségeiben. Fél hatkor a XV. utca imaházban ünnepi istentisztelettel kezdődött a megemlékezés Ezután színvonalas műsor kezdődött este 7-től a Klubban Szerepelt a rákosligeti protestáns dalkör Lautner (Csertőy) Gyula karnagy vezetésével, Bíró Mariska, Kondorossy Emil verseket adtak elő. Noszkó István evangélikus lelkész tartott előadást, Geyer Viktor egyházfelügyelő felolvasást tartott. Hackenberger Béni, Bíró Ferenc, Ruby Frigyes, Wandra Lajos, Fáber Józsa és Révay Gyula alkotta szextett pedig Mendelssohn Praeludiumát adta elő. Elragadó volt dr. Harsányi Pál református lelkész egyházi beszéde. Az emlékűnnepélyen a közönség által történt közadakozás maradványát, 13 koronát a protestáns dalkörnek ajánlották fel.

A következő híradás már 1913-ból való. Május 3-án jótékony célú estélyt rendeztek, melyre igen kevesen jöttek el. Különösen Kraft Jenő és Kelemen József szereplését emelte ki a híradás. Ez alkalommal is történtek az egyház javára adományozások, melyet a Gondnokság az újságban köszönt meg. Az adakozók között most is ott találjuk bogáti Hajdú Imrénét, néhány név a többiek közül: Feldmann Izidor, Máhr Károly, Vándor Károly, Sztanek Pál, dr. Pajor Ákos, Czitrom Mór, Izraelita Nőegylet. Augusztus 2-án Nagy Ferenc esperes tett

látogatást Rákosligeten, tartotta meg canonica vsitatioját. Szeptember 1-jén pedig délután 364 4 órakor ifjúsági istentiszteletet tartottak az iskolai év megnyitása alkalmából. Október 5-én az egyháztanács a szokott évi tisztelgő látogatását tette meg bogáti Hajdú Imrénénél, ahol szívélyes vendéglátásban volt része a presbitériumnak. 1913. november 2-án megválasztották bogáti Hajdú Imrét, immár nyugdíjas curiai bírót a református egyház védnökévé. Már régen gondoltak erre a hívők, de Hajdú Imre elfoglaltságai miatt nem vállalta ezt a pozíciót. A házaspár 1914 januárjában 1500 koronát adományozott ismét az egyháznak, ezzel 8000 koronára emelkedett az általuk eddig adományozott összeg. A rákosligeti és rákoskeresztúri református missziós egyház március 8-án tartott közgyűlésén erősítette meg a választást.

1915. február 28-án az egyháztanács kimondta az egyház anyásítását „Rákosligeti és Rákoskeresztúri Református Anyaszentegyház” néven. December elején dr. Harsányi Pál, a reformátusok közkedvelt lelkésze lemondott állásáról. Nem sikerült a híveknek őt maradásra bírni, ezért 1915. december 19-én Papp Ákos óbudai segédlelkészt választották az egyház papjává. Előtte adminisztrátorok, helyettes lelkészek látták el a papi teendőket: Arany Gusztáv, Keresztessy Sámuel, Nagy Ferenc, Nagy Dénes, Szinok Zoltán és dr. Harsányi Pál személyében (Ő volt az, aki a rákoscsabai református templom 1904-es építkezése során a régi épület lebontásakor talált római köveket is azonosította múzeumi kollegájával.)

1916. január 9-én a zsúfolásig megtelt imaházban tartotta búcsú beszédét Harsányi Pál, aki 8 évig működött itt, beszédje végén ennyit mondott: „Szeressétek egymást s az egyházatokat.”. Az új lelkész beiktatása 1916. január 16-án történt meg s az istentisztelet után adta át a szent Bibliát, az imaház kulcsait és a kelyhet Bilkey Papp István teológia tanár.

1918-1919-ben Zeley László volt a reformátusok lelkésze, majd 1920-tól 1939-ig Batta Árpád.

1928. december 8-án a Református Nőszövetség tea-délután rendezett a Polgári Körben. Batta Árpád lelkész imájával kezdődött a rendezvény. Enyedi Etelka nőszövetségi titkár szavalata, majd Kaltenecker Rózsika zongora játéka után az egyház fiataljai előadták a „Rákóczi lobogói” című történeti színjátékot.

1940 – 1947 között Ivanyos Lajos, 1948-tól Kántás Ferenc voltak a lelkészek. Ivanyos már 1942-ben, mint hitoktató lelkész kezdte meg munkáját a gyülekezetben.

A rákosligeti evangélikusokról az első hirdetés 1904. március 15-én kelt. A *Rákoskeresztúr és vidéke* című újságban jelent meg egy meghívó. „A 'rákosligeti ev. református missziói egyház' építendő templom alapja javára, a fővárosi Vigadó nagytermében márczius 22-én tánczczal egybekötött hangversenyt rendez.. Jegyek ára: 10 korona, 6 korona, 4 korona, 2 korona. Jegyek előre válthatók a Kálvin-téri ev.ref. lelkészi hivatalban, Weinberger Miksáné dohánytőzsdéjében Damjanich utca 23. Löblovitz Zsigmond dohánytőzsdéjében, Csömöri út 40. Verdes Árpád borbélyüzlet, Múzeum körút 10.. Breitfeld Alajos borbélyüzlet Dorottya utca 13. Márta György p.-táv . főtiszt. Főposta III.em. és d.u. 5 órától a pénztárnál.....A tánczhoz a zenét Banda Marczi szolgálja.” A felsorolt jegyvásárlási lehetőségek közül Breitfeld Alajos és Márta György a legelső rákosligeti lakosok közül valók voltak.

A következő hirdetés már 1911. áprilisából való. Későn jutott a szerkesztőség tudomására, hogy a ligeti evangélikus fiókegyház március 12-én megtartotta tisztújítását. Egyházfelügyelő Geyer H. Viktor gondnok Sztanek Pál lettek. A presbiterek között találjuk többek között Wernecke Frigyes, Kundráth Gyulát, id. Szattinger Alfrédet, Pechár Kornélt. Az új egyházi elöljárók hivatalos eskütetele április 17-én lesz az istentisztelet keretében. Ebben az évben még együtt ünnepelték a reformátusok és evangélikusok a reformáció emlékűnnepét. A két felekezethez tartozó tanulóknak tanítási szünnapjuk volt, az e vallásokhoz tartozó tanárok szintén fel voltak mentve a tanítás alól. Az evangélikusok október

31-én tartják ünnepélyüket. Este 6-kor a református misszió egyház imatermében istentisztelet, utána a Sport Klub dísztermében. Emlékünnepély, ahová szívesen várják a más felekezethez tartozókat is. „Midőn fenti hírt regisztráljuk, igaz örömünkre szolgál ezen már 1906 óta fennálló, de mindeddig szerény keretekben mozgó egyház megerősödésének ilyen ünnepélyek keretében adandó tanujelét láthatni...” – írta a hírszerkesztő.

1912. május 2-án tudósítja a lap az olvasókat arról, Rákoskeresztúrhoz már 4 evangélikus fiókegyház tartozik: Rákosliget, Rákoscaba, Pécel és Isaszeg. „E fiókegyházak istentiszteleti rendjének megállapításánál dicséretes s a magyarosodást szolgáló határozat történt: a magyar nyelvű istentiszteleteket szaporítani fogják tekintettel ép a bevándorlottak nagy számára és arra, hogy a hívek immár igen jól beszélnek magyarul.”

Évenként rendszeresen megtartja a fiókegyház közgyűléseit, 1914-ben új vezetőséget választanak, Obál Rezső gondnok, Dr. Pajor Ákos felügyelő és Eösze Rezső jegyző lett. Noszkó István egyházi elnök megköszönte a leköszönő vezetőség több éves lelkiismeretes munkáját.

1928. december 18-án a református imaházban tartotta első vallásos estélyét gazdag műsorral az evangélikus fiókegyház.

1929. A rákosligeti evangélikus Nőegylet az evangélikus Dalkörrel együtt február 10-én délután a Polgári Kör nagytermében műsoros teadélutánt rendezett. A műsorban többek között szerepelt: Szattinger Alfréd karnagy és az evangélikus dalkör, Boros Dezső verset mondott, Altziebler Pál és Kottász Ferenc hegedű duett, Schauschek Tily zongorán kísérte a Takácsy Ilus által előadott dalokat. A közönségben sokan voltak más felekezetűek is.

1932. A *Gödöllői hírlap* rövid írásban számol be a ligeti evangélikus templom szenteléséről. „Rákosliget alig százötven főnyi evangélikusa huszonhat évi gyűjtőmunkával templomot építet, amelyet vasárnap avatott fel dr. Raffay Sándor bányakerületi püspök, aki Blatniczky Pál felsőpestmegyei főesperes kíséretében érkezett a községbe.” Dr. Csecsoth Károly vármegyei tisztiorvos, és Belánka György gyülekezeti felügyelők, Paulinyi Gábor gondnok és özv. Révay Béláné nőegyleti képviselő köszöntötték a vendégeket. A prédikációt Szabó Lóránt lelkész mondta, a püspök pedig egy ezüstlakodalmas párt áldott meg.

1942-ben Bánhegyi György volt az egyházfelügyelő, az evangélikusok lélekszáma ebben az esztendőben 224 fő volt.

1904. május elején fordulnak Rákosliget izraelita lakói a Gödöllői járás főszolgabírájához hitközség alapítási kérvénnyel. Válaszában a hivatal írja: „A hitközség alapító tagjai ellen hazafias kifogás nem merült fel.” a kérelmet nem utasítja el. A szervezett hitélet már 1900 óta folyt Rákosligeten, Amikor Reinitz Vilmos hitközségi előljáró a zsinagóga alapkövetelésénél elmondta ünnepi beszédét 1912. május 19-én, utalt a 12 éve tartó hitéletre. 1909. február 12-én kötötték meg a 400 négyszögöles temetőre a bérleti szerződést, a ma is olvasható sírfeliratok között az első sír 1910-ből való, ekkor temették Shick Simonné sz. Reich Emiliát.

1910. szeptember 8-án alakult meg az Izraelita Nőegylet, vezetői dr. Rác Miksáné és Rónai Bertalanné voltak. Tag csak izraelita hölgy lehet aki tagsági díjat fizet, pártoló tag más felekezethez tartozó férfi is lehet, ha évi 4 koronát fizet.

1912. március 10-én számol be a *Rákosvidéki hírlap* arról, hogy az izraelita nőegylet március 2-án jól sikerült mulatságot rendezett. A jegyek árát és a különböző felülfizetéseket, adományokat az építendő templomra fordították. A felülfizetők között találjuk a Fuchs család több tagját, Dr. Rác Miksa orvost, Maderspach gyógyszerészt, Sztojanovits Jenőné, Goldman Antalt, Marossy Zoltánt, Galbavy Mihálynét, Oberle Jánost. Az esemény szép példája volt a „felekezeti türelmességnek”, mely a település történetének első negyed

századára mindenképpen jellemző volt bármelyik felekezet esetében. Álljon itt egy példa a már annyiszor idézett újság 1912. október 13-i számából:

„A községünkben uralkodó vallási egyetértés szép példája az a levél, amelyet Koblitz Antal ny. máv. főellenőr intézett Schmidt Fábiánhoz, a helybeli izr. hitk. elnökéhez és amely levelet fordításban közlünk.

Mélyen tisztelt Elnökség!

A megtisztelő, szeretetreméltó fogadtatás, valamint a nagyszerű énekek, amelyeket tegnap este szép Tóra – gyermekörömmünnepeken élveztem nemcsak megörvendeztetett, hanem olyannyira növelték a templomukban engem eltöltő áhitatot is, hogy – katolikus létemre bár – indíttatva érzem magam valami csekélységgel hozzájárulni templomuk mielőbbi tökéletesítésében. Mellékelten küldök (Husz) 0 koronát és ez összeget amíg csak a Mindenható életben tart, évente Tóra ünnepükön be fogom küldeni Kolbitz Antal s.k.

Amidőn – a hitközség kérelmére – e helyütt nyilvánosan nyugtázzuk a nemes adományt, igaz elismeréssel adózunk az adakozónak példászerű magatartásáért.”

1912. május 19-én számolt be rövid hírben a lap arról, hogy a mai nap folyamán helyezik el az izraelita templom alapkövét a XVII. utca 3 szám alatti telken. Egy héttel később részletesen írta meg az újság az ünnepi eseményt. Az ünnepély a helybeli iskolák izraelita diákjaiból alakított kórus énekével kezdődött, vezényelt Grósz Sámuel kántor. Ezután a hitközség elnöke, Schmidt Fábián üdvözölte a megjelenteket, majd dr. Klein József gödöllői kerületi rabbi beszédével folytatódott az ünnepség. Reinitz Vilmos hitközségi titkár részletesen beszámolt a hitközség elmúlt 12 évi történetéről. A felolvasott papírt aláírva, bádogszelencébe téve helyezték bele az alapköbe, majd befalazták.

A június 9-i szám az izraelita diákok hittan vizsgáiról számolt be. Az esemény a polgári iskola XV. utcai épületében történt

1913. március 15-én megint jótékony célú tea estélyt szervezett a „Rákosliget és Vidék Izr. Nőegylet”. Az est 9 órakor kezdődött a Polgári Körben. Kedvcsinálóként írták a következő mondatokat: „Ismeretes olvasóink előtt, hogy az egyesület állandóan működik a szegények segítésében és így minden tekintetben érdemes a pártolásra. Egy korona a belépőjegy ára, - ennek fejében kellemes szórakozásban és jó ízű teában lesz részünk. Hogyne mennénk el mindnyájan?!”. A felülfizetők között találjuk Triltsch Antalt, Bélley Gézát, Wirker Jánost, Kovács Eleket, Rosenberg Józsefet, a református egyházat, az izraelita hitközséget sokak mellett.

1913. május 18-án olvashatjuk a következő hírt: „Confirmáció. Lélekemelő ünnepély folyt le f. hó 11-én d.u. 4 órakor az izr. Templomban, polgári leányiskolánk izr. vallású 5 növendékének confirmációja alkalmából. A confirmációra jelentkező növendékek szülői, testvérei és ismerősök zsufolásig megtöltötték a templomot s hol a növendékekhez Grósz Sámuel hitoktató lelkes beszédet intézett és hatásos szavakban buzdította őket a felebaráti szeretetre és a haza iránti kötelességükre. Nagy hatást keltő beszéde után a komfirmált növendékek áhitatos imát mondtak, melynek végeztével a hitoktató Tisztelendő igen szép és könnyekig megható áldással zárta be az ünnepélyt.” A hír érdekességét abban találtam, hogy a *Rákosliget* című helyi lap 1914. május 28-i számában megjelent egy hír, mely szerint az izraelita templom felavató ünnepélye 1914. augusztus 15-én lesz. Az előkészítő bizottság tagjai Borops Arthur, Gróf Dániel, Kerényi Antal és Szántó Lajos. A másik különlegesség, eddig úgy tudtam, hogy a confirmáció a protestáns egyházak szertartása.

A confirmáció megismétlődött egy évvel később, 1914. május 24-én. Ugyanolyan fényes külsőségek mellett, mint az előző évben. Július 12-én, vasárnap délután 4 órakor a helybeli izraelita templomban gyászistentiszteletet tartottak – valláskülönbség nélkül - a merénylet által meggyilkolt trónörökös pár lelki üdvéért. Az istentisztelet a „Szózat” eléneklésével végződött.

A 30-as években Wieder Salamon az izraelita hitközség gondnoka, aki minden karácsonykor 30 szegény gyereket ruházott fel – felekezeti hovatartozástól függetlenül. A hitközség elnöke, Dr. Bálint Mózes kántorlakás és kultúrház építését kezdeményezte a zsinagóga telkén. A Nőegylet vezetője akkortájt Donáth Vilmosné volt. 1935-ben Dr. Bálint lemondott, az új elnök Dr. Bakonyi (Blum) Lajos orvos lett, tisztségét az 1944-es deportálásig viselte.. 1936-ban újjáalakult a Chevra Kadisa, a szent egylet. A polgári iskola izraelita hitoktatói voltak 1921 – 1943 között: Löwi Mór, Silberstein Sándor, Kolb Lajos, Friedfertig Artúr, Lordján Ármin, Elefánt Zsuzsanna és Rosenblüth Márton. 1941-ben 241 zsidó élt Rákosligen. 1944-ben alakult meg Ligen a Zsidó Tanács melynek vezetője Donáth Vilmosné lett.

A háború után Donáth Vilmosné és Gózon Gyula már 1945-ben újjáalakították a hitközséget. Próbálták az imaház elhurcolt felszereléseit is. Az újrakezdés sikertelen volt., néhány év múlva a Nőegyletet és a Chevra Kadisát törölték a nyilvántartásból.